

Norrbottnens-Posten Nr. 13 år 1849, Bihang

Kronofogden Hackzells Embets Rapport

Efter att hafva återkommit från Jukasjärvi och Enontekis-Lappmarker, der jag, på grund af Konungens Befallningshafvandes förordnande i Krono Fogdens ställe förrättat innevarande års uppbörd, anser jag det vara min pligt, icke allenast redogöra för denne åtgärd, utan ock meddela upplysning öfver åtskillige förändrade och märkvärdiga förhållanden, som under samma resa ådragit sig min synnerliga uppmärksamhet.

Hvad uppbördsgöromål angår, så har det aflupit i vanlig ordning så att ingen rest å Kronans räntemedel derstädes uppkommit, skolande uppbördsmedlen till följe deraf, ofördröjligen till Länets Ränteri inlefvvereras.

Men i anseende på andre förhållanden har uti bägge Lappmarkerne en förundransvärd förändring skett. En särdeles religiös anda hos folket råder derstädes öfver allt. Den yttrar sig väl hos en del ännu något häftigt i så måtto, att de såkallade väckte enträget påyrka, det andre, som ännu ej kommit i samma tillstånd, borde genast omvända sig, göra bättring, och förändra sitt lefnadssätt; men denne enträgenhet har dock hos många redan upphört. Ostridigt är att ibland desse ännu finnas åtskillige som dels torde styras af ett andeligt högmod, dels icke äro fullkomligt ense med de öfrige om vissa satser i deras lära, särdeles hvad syndabekännelsen angår, men alla fordra hjertats förbättring, en lefvande tro och såsom en frukt deraf, en dygdig vandel. De hafva ock upphört med alla uppenbara laster samt ådagalägga ett redligt och anständigt uppförande. Den goda verkan af denna sinnesförändring har dessutom visat sig i flere afseenden. En allmän nykterhet råder nu i bägge Församlingarne. På marknaderne i Karesuando och Vittangi, hvilka hållas samtidigt med uppbörden och Tinget, fanns alldeles icke Bränvin eller andra spirituosa drycker, åtminstone icke synligt, och ingen menniska bland marknadsfolket förmärktes vara rörd deraf. Allmogen härstädes, som förut varit mera än någon annan begifven på bränvin, har fått sådan afsky för denna vara, att i fall någon resande velar taga sig en aptitssup från sin medhafda kantin, sådant måst ske så oförmärkt, att ingen fått aning derom för att undgå förargelse och förebråelser af folket, som nu anser bränvin för en djefvulsk dryck. En rik nybyggare i Soppero by af Jukasjärvi församling, förut varit bland de största bränvinskrögare, samt medelst denna handtering bedragit och skoflat Lapparne, har uttappat ett betydligt förråd af denna vara, som han haft i behåll, och tillika förmått sin son, som äfven idkat dylik industrie, att göra det samma med sitt öfverflödeliga förlag.

Karesuando marknad besöktes blott af en handlande från Svenska sidan, och marknaden på Finska sidan af 2:ne, men alla voro utan bränvin. Uti Vittangi voro icke heller flere än 2:ne handlande samt en Bokbindare tillstädes, och ehuru icke bränvin fanns, klagade de icke öfver dålig marknad. På mjöl var god afsättning. Bokbindaren hade sålt andeliga böcker för över 500 och Handlanden för circa 200 R:dr R:gs; men Lappvarorne, såsom Kött, Talg, Renskin, Lappskor m. m. voro i högt pris.

Också har den förändrade sinnesstämningen verkat mycket till förminskning af processer och Tingsmål. Till Vittangi Härads-rätt, voro sistledet år ånyå instämde 74 mål, och med uppskjutne, kommo till handläggning omkring 85. Nu vid Tinget derstädes voro inalles 6 instämde och 22 uppskjutne civile och smärre brottmål, deraf 18 anmäldes vara förlikte och endast 10 kommo till handläggning utom 2:ne ransakningsmål, det ena om försummelse i postföringen, och det andra om angifvet men ännu obevist fylleri, som skulle hafva skett 1847 å fridlyst ställe. Uti målet, rörande det våld, som under sistlidit års Ting härstädes föröfvades derigenom, att i beslag tagne

samt uti Socknehäktet insatte bränvinskärl blefvo medelst inbrott uttagne och bortförde, hade svarande parten, hvilken är boende i Tarendö by inom Pajala Socken, ännu icke träffats med stämning, hvadan det uppsköts till nästa Ting. Dessutom må nämnas såsom någonting ovanligt, att inom Juckajärvi Socken, under loppet af sislidit år, sådant dödsfall icke inträffat hvarefter bouppteckning behöft ske eller Förmyndare tillförordnas för efterlämnade omyndige barn.

Vid Tinget i Karesuando åter voro trenne mål ånyo instämde, deraf blott ett förekom och med uppskjutne civile samt äldre brottmål, blefvo inalles endast 13 handlagde. Förledit år handlades derstädes någre och 50 mål.

Hvarken i Juckajärvi eller Enontekis Socknar har sedan förledit år, något brott vetterligen blifvit begånget; åtminstone har ingen derföre blifvit tilltalad.

I den händelse Rättegångsmålen på förenämnde sätt framdeles komma att förminskas äfven i de öfrige Tingslagen, så skulle sådant obestriddigen förorsaka en betydlig förlust i Domarens inkomster genom förminskad expeditions lösen; men i det fallet bör man hoppas att Staten med särdeles tillfredställelse utbyter kostnaderna för fångars forsling, underhåll och vård, hvilka kostnader i thyfall äfven skulle förminskas, mot ett anslag till ersättning som motsvarade ofvannämnde förlust.

Hvar och en, som har känt Lappalmogen och sett hvilket oemotståndeligt begär den haft efter bränvin och starka drycker, sett det krögeri och det dermed förenade bedrägeri, som Nybyggare och andra skojare föröfvat med Lapparne, hvarigenom desse blifvit nästan utplundrade, och sett Lapparnes fylleri, skrik och joikande vid marknader och andre samlingsställen, måste falla i den största förundran öfver den allmänna förändring, som derutinnan med dem inträffat, då man vid dylika tillfällen nu ser dem alla nyktra, samt så tysta och stilla, som om de voro samlade på kyrkogården för att inträda i kyrkan. Man har hört och sett, att å flere orter i Riket äfven i många Socknar här i Länet, försök blifvit gjorda till nykterhetens befrämjande medelst nykterhets-tal, föreningar, skrifers utspridande, listors uprättande till underskrifter med förbindelse att aflägga nyttjande af spirituosa m. m. men hvad har man med sådant förmått uträtta? Visserligen har en och annan person kommit till besinning och förändrat sitt förra lefnadsätt i denna del, måhända ännu flere förändrat det sålunda, att de öfverlasta sig af vin i stället för destillerade starka drycker. Men sådane åtgärder tillika med bränvinsförbud och bränvinsskattens stegring äro och förblifva blott palliativer, i jemförelse med den verkan som en sann religiös känsla åstadkommer. Det yppersta bränvinsförbud är, att ingen nyttjar eller vill köpa varan. Månne på någon annan ort inom Sveriges Rike, än här i Norra Lappmarken, någon enda Kyrkosocken finnes der alla medlemmarne bland allmogen upphört att nyttja spirituosa? Jag tviflar derpå. Här har nu sådant, så vidt hittills känt är, inträffat i 2:ne socknar; och början dertill visar sig i nästgränsande Pajala Socken, der bränvinets bruk är i stort aftagande, och har redan uti 2:ne byar alldeles upphört.

Denna sinnes förändring har hufvudsakligen uppkommit genom Herr Prosten och Ordens-Ledamoten L.L.Laestadii nitiska bemödanden, att dels under samtal, dels medelst skarpa, enkla och efter Lappallmogens begrepp i bildspråk författade predikningar och Religionstal, hvilka han derjemte utdelat åt alla håll, väcka folkets samveten och inplanta hos det en religiös känsla, samt ingifva afsky för allt lastbart. Folket har derigenom fått sådant begär för bokläsning, och en stor del af detsamma kan äfven läsa Prosten Laestadii skrifna predikningar, ehuru hans handstil är något trögläst äfven för skrifkunnige personer. Dock vill jag icke recommendera alla af dessa predikningar, som jag sett och hört, att begagnas i Församlingar af bildade medlemmar, emedan deruti förekomma uttryck, som skulle såra deras blygsamhets känsla och anses högst opassande att å predikostolen nyttjas; men på det råa folket hafva de gjort en god verkan. Såsom bevis derpå må nämnas, att utom afläggandet af starka drycker, ganska många både af Lappallmogen och

Nybyggare, hvilka förut dels rentaf stulit, dels genom bedrägeri i handel orätt åtkommit penningar och andra varor, hafva sådant nu återställt eller betalt till egarena eller deras arfvingar. Handlande och andre personer hafva omtalt, att flere, som på förenämnde sätt förut dem bestulit, både å Kengis marknad, som hölls uti sistledne December månad, och nu vid marknaden i Vittangi, inställt sig och upptäckt förhållandet samt erbjudit betalning; och ehuru den bestulne, som ej afvetat sin förlust, icke velat mottaga ersättningen, hafva de likväl icke blifvit tillfredsställda förr, än de fått godtgöra den förfördelade och begära hans tillgift. Dylika exempel torde ej på många ställen kunna uppgifvas.

Uti min berättelse sistledit år, då jag äfven i samma ändamål, som nu, gjorde en resa till dessa Lappmarker, omnämde jag, att en sorts Missions Skola för barn var etablerad i Lainio by af Juckasjärvi Socken. Nu är denna Skola flyttad till Kangos by, belägen inom Pajala Socken närmast Lappmarks gränsen. Som min tid det medgaf, besökte jag vid återresan från Vittangi denna Skola, för att göra mig underrättad om dess beskaffenhet och nytta samt om orsaken, hvarföre den blifvit ditflyttad.

Af Nybyggaren f. d. Catecheten Johan Johansson Raatamaa från Enontekis eller Karesuando Socken, hvilken är Skolmästare, erhöj jag den upplysning, att skolan blifvit, genom Herr Prosten och Ordens-Ledamoten Laestadii föranstaltande, inrättad egentligen för Lappallmogens barn; att den blifvit detta år placerad i Kangos by, af orsak dels att Lappallmogen från bägge Socknarna vintertiden nedflyttar från fjelltrakterna med sine Renhjordar och hushåll samt uppehåller sig i närheten af denna by, dels att de fattige Lapparne kunna inaccorderas hos bönderne härstädes till erhållande af mat och husrum; att omkring 500 R:dr R:gs erhålles af anslagne medel till fattige Lappbarns undervisning, men Raatamaa kunde icke utreda, från hvilken fond detta anslag utgår, om det erhålles från någon missionsfond, eller någon Cassa, som tillhör Ecclesiastikverket, att detta anslag är otillräcklig till bestridande af barnens underhåll och öfrige med Skolnrättningen förenade kostnader; att åtskillige bland förmögnare Lappmännen hafva förärat silfver och penningar till anslaget förstärkande, och kostnadernas betäckande, af hvilka förevisades mig flere silfver-piecer, bestående af en större inuti förgyld pocal, kalkar, kosor, skedar, spännen m. m. för sagde ändamål till penningar förvandlas; att skolgången begynt sistledne Trettondags tid och fortfar till April månads slut eller någon vecka mindre; att den frekventeras nu af 31 barn, som underhålles af ofvannämnde medel, samt circa 12, som sjelfva bekosta sitt underhåll; och många hade dessutom nyligen begifvit sig derifrån till Vittangi för att bevista skriftskolan, som derstädes nu börjat; och att för hvarje barn, som ej sjelf bekostar sitt underhåll, betalas 1 R:dr bco i veckan för mat och husrum; men hyrans belopp för Skolrummet med ved och ljus dertill, äfvensom sitt eget arfvode, kunde Skolmästaren nu icke uppgifva. För sistledit års undervisning vid skolan under lika tid sade han sig hafva erhållit 100 R:dr R:gs. Det är ock till märkandes, att inga Påskier, eller eftermiddagslof härstädes brukas, utom då skolrummet hvarannan lördags eftermiddag renskuras.

Hvad åter sjelfva skolan, undervisningssättet och dess ändamålsenlighet angår, så bör jag först göra den erinran, att man vid inträdet uti skolrummet ej får vänta sig se något, som i afseende på inredning och effecter motsvarar andra skolor; ty detta rum består endast af en liten mörk stuga, med 2:ne små fönster samt en liten öppen spis i hörnet och hvars hela möblering tillgöres af ett långbord, par stolar och någre långsäten, allt omåladt, uti hvilket rum ofvannämnde antal barn måste inrymmas, jemte många af byns barn, som der tillika njuta nästan fri undervisning; men deremot kan man med nöje åhöra undervisningen, och blifva ganska tillfridsställd, sedan man fått erfara och gjort sig underrättad om de hastiga framsteg i läsning och förstånds utveckling, barnen derstädes göra. De äro indelade i 3:ne Classer. Uti den första läres

stafning och abcboken; i den andra Catechesen och i den 3:dje Classen innanläsning, på det sätt, att barnen stå omkring bordet och ett i sänder efter tour uppläser högt ett evangelium, under det de öfrige i hvar sin bok läsa tyst detsamma samt rätta den högtläsande, i fall han orätt utsäger något ord. Efter styckets slut, examineras barnen mycket noga af Skolmästaren, öfver innehållet af det, som de uppläst, för hvilket de måste redogöra, äfvensom han tydligt och noggrannt förklarar för dem anledningen till de underverk och andre omständigheter, som uti det upplästa evangelium förekommit. Härmed fortsättes i oafbruten ordning, och man öfverraskas verkligen öfver de begrepp och den insigt i Christendomen, som barnen sig förvärfvat. Någre bland de mera försigkomne från 3:dje Classen användas till att undervisa barnen i de 2:ne nedra Classerna, dock under Skolmästarens egen nitiska uppsigt. Han förklarade, att det vore för honom omöjligt, att genom ofvannämnde undervisning åstadkomma de hastiga framsteg i läsning hos barnen, som visade sig derest ha ej genast vid deras inträde i Skolan skulle medelst tjenliga och trägna föreställningar, inplanta i deras hjertan den öfvertygelsen, att denna kunskap är det enda och rätta medlet att lära känna Gud och Frälsaren samt blifva lycklig i tid och evighet. Och som barnasinnets är lätt rördt och hjertat öppet för Religionens sanningar, då de med mildhet och alfvar framställas, så har det med ganska få undantag lyckats honom att på sådant sätt ingifva dem lust för läsning, och derföre högst sällan behöft använda aga för lättja och olydnad. Detta underlättas äfven mycket, att Byafolket är öfverallt religiöst sinnadt och barnen således hemma i sine kvarter icke se hos det något exempel af olydnad och lättsinnighet, hvarken i ord eller gerning. På enahanda sätt har han äfven kunnat förmå äldre personer, som förut ej lärt läsa och föraktat Guds ord, infinna sig hos honom och emottaga undervisning såväl i sjelfva bokläsningen som i salighetsläran. Denne man har föröfrigt ett ovanligt nit och tålmod vid utöfningen af sin befattning, samt en lika ovanlig lätthet att tala om och förklara den Heliga Skrifts innehåll jemte hela salighetsordningen; och det med ett lugn och en lämpa, som måste draga till sig åhörare. Byagrannarne sade sig ej veta, när han sofver eller hvilar, ty ofta använder han nattetiderna att tala med och undervisa äldre personer, som då pläga besöka honom, emedan han på andra stunder saknar ledighet dertill. Hvarje morgon och afton hålles bön i Skolan och om aftnarne plägar Skolmästaren uppläsa någon af Herr Prosten Laestadii skrifne predikningar. Nu då jag besökte skolan och öfvervar denne bönestund, börjades andakten med afsjungande af 2:ne verser utur Psalmboken, hvarefter upplästes en af nämnde predikningar, och valdes dertill den profpredikan Prosten Laestadius hållit sistledit år i Pajala Kyrka på 5:e söndagen efter Trinitatis öfver Texten om det stora Fiskafänget, och dessutom ett Religionstal, som hållits vid läsförhör. Derefter sjöngs åter en vers, innan aftonbönen börjades och efter dess slut sjöngs ytterligare en vers hvarpå jag aflägsnade mig. Under bönen var byafolket manngrannt tillstädes, hvilket skall iakttagas hvarje afton.

I följe häraf måste denna Skolinrättning vara ganska nyttig. Önskligt vore att de anbefallda Folkskolorne skulle erhålla lika nitiske lärare, och kommo att medföra samma goda verkan till folkets upplysning och förbättring!

Enligt Skolmästarens Raatamaas yttrande förmodade han, att ofvannämnde Skola skulle för nästa vinter komma att flyttas till Tärändö by, som ligger längre ned i Pajala Socken och är den första byn derstädes.

Uti såkallade Kyrkbyn af Juckasjärvi Socken har f. d. Missionären Carl Johan Grape för Lapp- och byamännens barn, äfven inrättat en dylig Skola hvilken barnens föräldrar enskildt bekosta. De personer som känna förhållandet, beprisa denna Skola mycket, äfvensom Grapes nit och skicklighet, såsom lärare. Hvad jag sjelf har mig bekant är blott, att han helt och hållit förändrat sitt fordna, icke alldeles klanderfria, lefnadssätt, och då han nu besökte Vittangi

marknad, gaf han sig icke tid, att dröja längre än öfver Söndagen, utan begaf sig genast derefter till baka för att fortsätta med Skolundervisningen.

Efter hvad jag kan sluta af ofvannämnde stora förändring hos folket uti Lappmarkerne och af den början dertill, som redan visar sig inom Pajala Socken torde sannolikt en dylik sinnesstämning snart sprida sig äfven längre ned i landet. Det måste onekligt vara en osynlig kraft som påträänger liksom i massa, hvilken ingen förmår emotstå, ty flere exempel hafva visat sig derpå, att personer som varit stolta och gäckat dem, som manat till eftertanka och ett förändradt lefnadssätt, hafva likasom ovetande, blifvit träffade af samvetsförebåelser och kommit i sådant qval, att de på flere dagar ej förmått uträtta något; från hvilken ångest de ej annorlunda än endast genom ånger och förtröstan till Gud, kunnat befria sig. Häremot har gjorts många anmärkningar, såsom att folket upphört med arbete, att flere personer blott af lättja och andeligt högmod drifva i kring och predika; att en del derigenom så uppskrämts, att de blifvit sinnessvage, m. m. Efter hvad jag kunnat härom utforska, går nitet på sätt jag härofvän omnämnt hos en del visserligen för långt i deras enträgenhet, att mana och liksom tvinga andra till omvändelse, må hända stundom på mindre lämpligt sätt, samt att bland dem äfven finnas lättingar och skrymtare, äfvensom, att någon lättörd, eller af naturen mera enfaldig, kommit genom deras straffpredikningar i sinnesförvirring; men sådant hör likväl till undantagen och till den blandning af godt och ondt, som i hela menskligheten visar sig. Beträffande åter deras arbetshåg, så är förhållandet sådant, att uti första stadium af själs sjukdomen eller då de blifva angripna af samvetsförebåelser, komma de i sådant qval, att de liksom en af stark Colik ansatt menniska, vältra sig och vändas oupphörligt, hvilket efter olika naturer eller temperament, fortfar längre och kortare, hos somliga en hel vecka, hvarunder de ej något uträtta, eller hafva håg dertill; men sedan detta öfvergått, och de blifvit i sitt hjerta öfvertygade om benådning hos Gud, komma de till lugn; och begynna åter med sitt arbete, samt fortsätta dermed i vanlig årdning, en del dristigare än förut; men aldrig hör man dem svärja eller glamma öfver fåfänga ämnen, utan om de hafva någon ledighet sysselsätta de sig med läsning i andeliga böcker.

Öfver-Torneå den 7:e Mars 1849

Källa: Mikrofilmad originaltidning / Luleå stadsbibliotek /